

ГЕНДЕРНІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ: УКРАЇНСЬКА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА З ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ЖУРНАЛІСТІВ

Ольга Гарматій

*к. філ. наук, доцент,
кафедра журналістики та засобів масової комунікації,
Інститут права та психології,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів (Україна)*

Питання гендернозбалансованої роботи медіа, ролі ЗМІ в утвердженні гендерної рівності, подолання гендерних стереотипів в медійному просторі, формування гендерно неупередженого світогляду вивчаються сьогодні багатьма дослідниками й дослідницями. Засоби масової інформації активно впливають на формування гендерних відносин та суспільного ставлення до цих проблем. Роль медіа в цьому питанні — одна з ключових. З огляду на значимість ЗМІ, важливим стає завдання підвищення фахової компетенції медіа-працівників у представленні тематики гендеру. Сприяти виконанню цього завдання покликана навчальна література для студентів-журналістів українських вищих навчальних закладів, присвячена зазначеним питанням.

Насамперед слід відзначити, що перелік сучасних навчальних видань з гендерної проблематики для студентів спеціальності «Журналістика» вичерпується трьома виданнями (принаймні нам не вдалося виявити інші), які ми розглянемо нижче: це підручник «Гендер для медій», посібники «Гендерні медійні практики» та «Основи теорії гендеру».

У підручнику із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей «Гендер для медій» розглянуто найновіші теоретичні підходи та полемічні дискусії з гендерної проблематики, залучено до аналізу статистичні дані, правову базу, етнографічні й історичні дослідження, факти політичного життя та медійні матеріали.

Підручник створено для старших курсів бакалаврського рівня навчання (3–4 року навчання) для факультетів журналістики та інших гуманітарних і соціальних спеціальностей. У ньому чимало історичних екскурсів,

графіків, таблиць, схем, карикатур, кросвордів, інформації про цікаві фільми та книги, якими проілюстровано окремі розділи і теми.

Підручник складається з трьох частин. Перша частина присвячена розгляду теоретичних положень гендерної теорії та її розвитку за останнє півстоліття. У другій частині йдеться про гендерний аналіз різних аспектів соціального життя — науки, медій, мови, освіти, ринку праці, спорту. Третю частину підручника присвячено гендерній політиці — новому напрямку сучасної політичної думки, що активно розвивається в Україні та у світі [1, с. 7–8].

Зазначимо, підручник «Гендер для медій» виконано в межах наукової програми Інституту народознавства НАН України та громадської організації «Центр культурно-антропологічних студій» за фінансової та координаційної підтримки Представництва Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні.

В іншому виданні — навчальному посібнику із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів «Гендерні медійні практики» — на основі аналізу українського та світового досвіду розглянуто проблему впровадження гендерного підходу і застосування гендерно-орієнтованих практик у медіа. З'ясовуються такі питання: важливість гендеру та гендерної рівності для журналістів і медіа; взаємозв'язок між гендерними питаннями і нерівністю та роботою ЗМІ; роль ЗМІ та рекламної індустрії у просуванні гендерної рівності; гендерно-чутливі практики у роботі ЗМІ та їх значення для формування професійного профілю успішних медійників.

Навчальний посібник складається з чотирьох частин. У першій з них розкрито основні теоретико-практичні аспекти гендеру, особливості застосування гендерного підходу в ЗМІ та рекламній індустрії в сучасних умовах. Друга частина видання містить кейси і практичні завдання, а також довідкову літературу. У третій частині подано опис тренінгового курсу та методичні рекомендації до його проведення. Четверту частину книги складає довідковий і методичний матеріал для самостійного і поглибленого вивчення, а також нормативні й правові документи, які регулюють гендерні відносини. Електронний додаток до посібника містить повнотекстові версії книг на гендерну тематику, презентації до тренінгів та довідкові матеріали.

Авторський колектив констатує, що «Гендерні медійні практики» слід розглядати не як зразок/шаблон навчального посібника, а як набір складових для формування у кожному окремому випадку унікального навчального курсу, найбільш підлаштованого під потреби конкретної аудиторії (економічна чи політична журналістика, нові медіа чи газетна журналістика тощо). При цьому базові теоретичні речі, необхідні для студентів журналістських вишів, ніби залишені за межами основного тексту лекцій. Текст посібника викладений, скоріше, у формі бесід, містить цитати та приклади із повсякденної практики українських і закордонних ЗМІ

та покликаний стимулювати професійну дискусію і пошук нових підходів до фахової діяльності [4, с. 7–8].

Назване видання вийшло у рамках проекту Координатора проектів ОБСЄ в Україні «Підтримка утвердження гендерної рівності в Україні».

Ще один навчальний посібник — «Основи теорії гендеру» — розрахований на студентів ВНЗ соціальних і гуманітарних дисциплін. Він подає цілісний і систематизований виклад структури й тематики гендерних досліджень як предмета міждисциплінарного вивчення, основ гендеру та способів його побутування в різних суспільних сферах та соціальних інститутах.

Структура посібника містить розділи, що можуть бути висвітлені в рамках окремих навчальних дисциплін — філософії, соціології, політології, правознавства, літературознавства, мовознавства тощо. Автори й авторки видання виходить з того, що міждисциплінарний характер гендерних досліджень зумовлює їхню залежність від теоретичних засад та методологічних стандартів, прийнятих у тій чи іншій науковій дисципліні.

В основу посібника покладено ідею комплексності міждисциплінарного гендерного підходу, кроссекторальності гендерної проблематики та можливостей гнучко трансформувати цей курс залежно від спеціалізації, профілювання, рівня акредитації того чи іншого навчального закладу [8, с. 7–8].

Навчальний посібник «Основи теорії гендеру» рекомендований Міністерством освіти і науки України. Видання здійснено в рамках Програми рівних можливостей ПРООН за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у співпраці з Міністерством освіти і науки України.

Підсумовуючи, відзначимо, що усі ці книги написані не одноособово, а авторськими колективами — фахівцями й фахівчинями з різних галузей наукового знання. Вони створені упродовж останніх років в Україні, у період становлення гендерних досліджень як наукового напрямку, формування суспільного ставлення до гендерних відносин у країні загалом. Усі названі видання побачили світ у завдяки фінансовій підтримці міжнародних фондів. Один навчальний посібник виконано у співпраці з Міністерством освіти і науки України. Усі ці навчальні книги існують як у друкованому, так й електронному форматі, що зручно для студентської молоді при роботі з ними.

У розглянутих виданнях немає єдності щодо термінології, у них використовується різний правопис ключового поняття та його похідних: «гендер» (у підручнику «Гендер для медій») та «ґендер» (у посібниках «Гендерні медійні практики» та «Основи теорії гендеру»). Такий термінологічний «різnobій» є взагалі неприйнятним для навчальних видань.

Інші сучасні праці з питань гендеру та медіа в Україні [2; 3; 5; 6; 7; 9; 10; 11] розраховані на журналістів-практиків, чинних працівників засобів масової інформації, а також представників державних структур,

органів місцевого самоврядування, інших професійних груп та загалом всіх зацікавлених.

Погоджуємося з авторами й авторками посібника «Гендерні медійні практики», що сьогодні в Україні недостатній рівень отримання студентами/студентками — майбутніми медіапрацівниками — базових теоретичних знань з теорії гендеру та підґрунтя базових міжнародних принципів недискримінаційної політики і толерантності. Найбільш розробленими, попри наявну наукову і суспільну дискусію, є теоретичні підстави гендерного підходу. А щодо вузькопрофесійних розробок для використання у практичній царині відчувається гостра нестача [8, с. 8].

Література:

1. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик (голова редколегії), О. Плахотнік, Г. Ярманової. — 2-ге вид. — К.: Критика, 2014. — 220 с.
2. Гендерна абетка для українських медіа: посібник / Софія Котова-Олійник, Богдана Стельмах, Оксана Ярош. — Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. — 50 с.
3. Гендерна політика в Україні: методичний посібник для державних службовців, представників органів місцевого самоврядування та ЗМІ. — Харків: Райдер, 2007. — 44 с.
4. Гендерні медійні практики: навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів / Колектив авторів; за заг. ред. С.В. Штурхецького. — К., 2014. — 206 с. — Електронний додаток: диск «Гендерні медійні практики».
5. Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість: практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ / Н.М. Сидоренко, М.М. Скорик та ін.; упоряд. Н.М. Сидоренко. — К.: «К.І.С.», 2004. — 76 с.
6. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експертом аналітичних центрів / Т. Марценюк. — К., 2014. — 65 с.

7. Нормативно-законодавче забезпечення гендерної рівності в Україні: посібник для державних службовців, представників органів місцевого самоврядування та ЗМІ. — Харків: Райдер, 2007. — 56 с.
8. Основи теорії гендеру: навч. посібник. — К.: «К.І.С.», 2004. — 536 с.
9. Стандарт рівності: посібник пресової практики з гендерної перспективи / Ю. Гончар, Т. Кузнецова, О. Погорелов, С. Штурхецький; за ред. С. В. Штурхецького. — Рівне: О. Зень, 2015. — 200 с.
10. Сухомлин М. І. Гендерний погляд: посібник для журналістів-практиків. — Харків: ТМ «Наклейко», 2009. — 160 с.
11. Сухомлин М. І. Гендерний погляд — 2: посібник для журналістів-практиків. — Харків: ТМ «Наклейко», 2010. — 200 с.